



INSPIRERENDE VERHALEN EN GESPREKKEN
UIT CARMELSCHOLEN

Ken je mij?



carmel

stichting carmelcollege ●●



Dietrich Bonhoeffer (4 februari 1906) was een luthers predikant en theoloog. Hij gaf leiding aan de Bekennende Kirche, die zich niet wilde aansluiten bij het naziregime. Bonhoeffer ontwikkelde zich van theoloog naar christen, van christen naar tijdgenoot: geen grote woorden meer, maar bidden en het goede doen. Uiteindelijk is hij wegens verzet tegen de nazi's gearresteerd en op 9 april 1945 in concentratiekamp Flossenbürg geëxecuteerd.

*“Elke ochtend is een nieuw begin
van ons leven. Elke dag is een
compleet geheel.”*

”

Dietrich Bonhoeffer

Colofon

Vormgeving - Digidee, creating brand love

Fotografie - Marty van Dijken en Ruud van de Wiel

Drukwerk - Gildeprint

Redactie - Suzanne Visser

© Stichting Carmelcollege 2019

Inhoud

Inleiding: ken je mij?	pag. 5
Burgers in wording	pag. 6
De wereld is niet zwart-wit, maar grijs	pag. 10
Een kans en nog een kans	pag. 16
Onvoorwaardelijke acceptatie... Wat vind jij?	pag. 20
Het verzet van Etty Hillesum	pag. 22
‘Als het goede maar gebeurt’	pag. 26
Niet van gisteren	pag. 30
Wat zou jij doen als...?	pag. 34



Alle gebruikte casuïstiek is gecombineerde en aangepaste casuïstiek. Namen van personen zijn veranderd. Iedere gelijkenis of herkenbaarheid met situaties in de werkelijkheid berust op toeval.



Deel jouw verhaal!

carmel.nl/specials/vertel



Ken je mij?

Er zijn maar weinig mensen die postuum een school naar zich genoemd krijgen. Gebeurt dat wel, dan ben je als mens op de een of andere manier van betekenis geweest. Niet omdat je volmaakt was, zonder onhebbelijkheden en fouten; integendeel vaak. Maar wel omdat je in al je onvolmaaktheid dingen hebt gedaan of geleerd waar andere mensen iets aan hebben. Toen én nu.

Diverse Carmelscholen dragen de naam van zo'n aansprekende mens. Voor dit inspiratiekatern hebben we ons door drie van hen laten inspireren. Dietrich Bonhoeffer, Titus Brandsma en Etty Hillesum: drie medemensen die in de moeilijkste omstandigheden zijn blijven staan voor wat zij wisten dat belangrijk was: de waarde van de mens.

Als medewerkers van drie Carmelscholen die naar deze personen genoemd zijn, hebben we ons afgevraagd welke gezamenlijke lessen zij ons te leren hebben. We kwamen uit op begrippen als 'onvoorwaardelijke acceptatie' en 'respect'. Begrippen die richting geven aan ons handelen. Richtlijnen om op terug te vallen, ook - nee juist, als de dingen niet vanzelf gaan, als het schuurt.

Dit boekje bevat niet alleen de mooie verhalen, de glanzende projecten waar we trots op zijn. Het gaat ook over situaties die niet zwart-wit zijn, waar grenzen onduidelijk zijn, waar houvast meer dan welkom is. De lessen van Dietrich, Titus en Etty helpen in onze ontwikkeling als mens en bij de dilemma's waarmee we worstelen. Ze helpen ons om te kijken wie de ander écht is, als mens, voorbij zijn rol of handelen.

Vandaar die titel: Ken je mij?

We nodigen je uit om vanuit die vraag dit boekje te lezen. En ons vooral te laten weten wie de Dietrich, Titus of Etty in jouw leven is. Reacties kun je sturen via

www.carmel.nl/specials/vertel

Tom Brocks, Frans Coehorst, Maaïke van Gemert, Joost van der Meulen, Chris Voorpostel, Trijnie van der Wolde en Yori Ysselmuiden (vanuit de scholen)

Sylvia Goossens, Franciska Soepboer en Fijke Hoogendijk (vanuit het bestuursbureau).



Titus Brandsma (23 februari 1881) was een Nederlandse pater karmeliet, hoogleraar en publicist. Als sterk maatschappelijk betrokken priester nam hij initiatieven op het gebied van de katholieke emancipatie, het katholieke onderwijs en de journalistiek (persvrijheid). Hij verzette zich tegen het nazisme, werd gearresteerd en is op 26 juli 1942 in concentratiekamp Dachau gestorven.

“Zeker, de onderwijzer, de onderwijzeres moet veel eisen voor de ontwikkeling van het verstand, maar zij moeten geen tuchtmeesters zijn zonder hart, zij moeten de leerling begrijpen en beseffen, dat deze geen machine is.

Ontzag, wáár ontzag is verwant met ontzien, zich aanpassen aan de eisen en behoeften van de leerling. Voor opvoeding is aanpassing noodzakelijk. Geen al te grote starheid. Er is meer te doen, dan alleen wat lessen inpompen.

Rousseau heeft het ware woord gezegd, dat men een mens slechts kan opvoeden door hem bij de opvoeding te beschouwen als mens, mens met velerlei eisen, waarvan op school niet zomaar geheel en al abstractie kan worden gemaakt.”

Titus Brandsma

”



Burgers in wording

*Yori Ysselmuiden, vakgroepvoorzitter
maatschappijleer op Het Hooghuis,
locatie ZuidWest*

‘Waar staan Carmelscholen voor? Die vraag kwam bij me op toen ik hier op school kwam werken. Ik ben me toen een beetje gaan verdiepen in de orde van de karmelieten en hun leefregels. Zo hoorde ik ook van “Kennis is (maar) de helft”. Een motto dat oorspronkelijk bij Titus Brandsma vandaan komt en dat goed past bij mijn visie op onderwijs.

Lees verder op de volgende pagina >>

Ik wil leerlingen de kennisbasis meegeven die ze nodig hebben voor de studie van hun keuze, voor hun toekomst. Maar ik vind dat scholen leerlingen óók moeten helpen betere burgers te worden. Mensen die nieuwsgierig zijn, die oog hebben voor nuances, die openstaan voor andere meningen dan de ideeën die ze van huis uit hebben meegekregen. Kennis is de helft, zeker. Maar die andere helft is net zo belangrijk en die wil ik graag helpen vormgeven. Gelukkig juicht onze directie dat toe.

“**Kennis is (maar) de helft**” is actueel bij ons op school. Nadat we een tijdlang veel hebben ingezet op de kwalificatiefunctie van het onderwijs (de ene helft), willen we nu nog meer handen en voeten geven aan socialisatie en persoonsvorming (de andere helft). Daar zijn al mooie voorbeelden van, zoals de bezoeken die leerlingen van onze Internationale Schakelklas brengen aan andere klassen. Deze leerlingen vertellen in de lessen maatschappijleer hun verhaal: hoe was hun leven in hun land van herkomst? Waarom zijn ze naar Nederland gekomen? Wat houdt hen bezig?

Dit is mijn zesde jaar op een Carmelschool, en gaandeweg is het Carmelgevoel gegroeid. De leefregels van de karmelieten heb ik leren waarderen. En als ik de visies van andere Carmelscholen lees, of als we op Carmeldagen bij elkaar zijn, dan denk ik vaak: dit is goed.’

Yori Ysselmuiden

Vakgroepvoorzitter maatschappijleer op Het Hooghuis, locatie ZuidWest

**Hoe geef jij
vorm aan die
‘andere helft’?**



**‘Kennnis is de helft, zeker.
Maar die andere helft is
net zo belangrijk’**



Titus Brandsma (23 februari 1881) was een Nederlandse pater karmeliet, hoogleraar en publicist. Als sterk maatschappelijk betrokken priester nam hij initiatieven op het gebied van de katholieke emancipatie, het katholieke onderwijs en de journalistiek (persvrijheid). Hij verzette zich tegen het nazisme, werd gearresteerd en is op 26 juli 1942 in concentratiekamp Dachau gestorven.

“Liefde heeft dit grote voordeel dat zij het goede in het kind weet te waarderen en de opvoeder het goede niet alleen maar in zichzelf laat zien. Is het kind niet volmaakt, ook de opvoeder niet.”

”

Titus Brandsma



De wereld is niet zwart-wit, maar grijs

Joost van der Meulen, docent levensbeschouwing en mentor havo bovenbouw op Het Hooghuis, locatie Titus Brandsmalyceum

Iedere mentor komt wel eens in situaties waarin het contact met leerlingen anders loopt dan gewild. 'Soms ga je over de grens of moet je over de grens gaan', zegt mentor Joost van der Meulen. 'Dan komt het aan op je eigen morele kompas: wie ben ik en wat vind ik belangrijk?'

Lees verder op de volgende pagina >>

‘Die ene opmerking van mij maakte dat zijn oude onzekerheid weer de kop op stak’

Het verhaal van P.

‘P. was een mentorleerling met wie ik behoorlijk moeite had. Bij de zoveelste negatieve opmerking van zijn kant floepte er bij mij een opmerking over zijn uiterlijk uit. Op het moment dat ik het zei, wist ik dat ik verkeerd zat, maar er was niks meer aan te doen.

Die middag had ik een woedende moeder op de voicemail. Ik heb gelijk teruggebeld: ja, ik zat verkeerd en ze stond in haar recht als ze een klacht zou indienen. Wel vroeg ik of we het eerst met z’n drieën konden bespreken.

Toen kwam het verhaal eruit. P. werd al sinds de basisschool gepest met zijn uiterlijk. Zijn houding was daar een reactie op: zelf stoer doen maakte dat leerlingen hem minder snel uitzochten als pispaltje. Ondertussen wist hij heel goed waar hij heen wilde.

Die ene opmerking van mij maakte dat zijn oude onzekerheid weer de kop op stak en dat een paar weken voor de eindexamens...

P’s moeder praatte het gedrag van P. niet goed. Het ging haar vooral om mijn gedrag als docent en mentor. Blijkbaar had P. het gevoel dat ik altijd hem moest hebben. Daardoor ging hij zich nog meer tegen me afzetten, waardoor ik weer vond dat hij meer moest doen.

Ik voelde me ontzettend lullig. Ik gaf aan P. nog steeds naar het diploma te willen begeleiden, als P. en zijn ouders dat ook wilden, en zo is het gegaan. Ik heb het incident gemeld bij de teamleider, maar de ouders van P. hebben geen klacht ingediend.

Uiteraard haalde P. het examen gewoon. Lekker met zessen, maar dat zijn ook voldoende’s.’

**Aan welke
ervaring van jezelf
denk je nu?**

Het verhaal van C.

'C. was een mentorleerling met al een heel levensverhaal en had een moeilijke thuissituatie toen zij bij ons op school kwam. Dit zorgde voor een minder dan ideale start bij ons op het vwo. C. was er vaak niet, was tegendraads, en haalde slechte cijfers. Zo belandde ze in mijn 4 havo-mentorgroep. Na een paar weken bleek dat het ook hier voor geen meter ging, maar in gesprekken liet C. niks los. Ik besloot de kaarten op tafel te leggen: als zij niets ging vertellen, zou ik haar vader bellen. Uiteindelijk kwam het verhaal eruit: vader was er nauwelijks en met broer en zus had ze veel ruzie. Hoe het verder ging? Na veel gesprekken met psychologen en een coulant overgangsbesluit van de rapportvergadering, ging het in 5 havo weer niet goed met C. Uiteindelijk heeft ze haar diploma gehaald, en nog met mooie cijfers ook. Maar het stramien bleef al die tijd hetzelfde. Ik werd soms compleet gek van haar. Niks ging vanzelf, alles was een gevecht, nooit ging iets goed, er werd altijd geklaagd, ze was eigenwijs en koppig. Toch was ik de enige met wie ze überhaupt iets deelde. Mijn vriendin vond dat we als mentor en leerling te veel contact hadden. Tja, dat was misschien wel zo, maar C. had verder niemand. Soms was ik een beetje bang dat ze mij als een vervangende ouder zag, maar ik ben haar blijven helpen zolang ze hier op school zat. Wie zou dat anders hebben gedaan?'

'Ik ben haar blijven helpen zolang ze hier op school zat. Wie zou dat anders hebben gedaan?'



Joost, je vertelt over jouw leerlingen P. en C.

Waarom waren de contacten met hen voor jou situaties waarin het schuurde?

‘In het geval van leerling P. omdat ik zelf iets deed waar ik van schrok, iets dat echt totaal niet bij mij past. Het is wel gebeurd, dus ontkennen of afschuiven had geen zin. Het enige wat ik in mijn ogen kon doen, was: accepteren, excuses aanbieden en mijn best doen om die leerling alsnog verder te helpen. Voortaan denk ik wel beter na over wat mijn woorden voor een ander kunnen betekenen.

In het geval van leerling C. schuurde het omdat zij iets van mij nodig had dat verder gaat dan de standaard mentor-leerling-verhouding die van ons wordt verwacht. Ik was de enige die ze in vertrouwen nam én die haar ook een beetje kon helpen. Tja, wat doe je dan? In mijn geval is dat dan maar: over de grens van de verwachtingen gaan, maar wel binnen mijn eigen grenzen blijven. Waar die grens precies ligt, is meer een gevoelskwestie: ik zou dat zo niet kunnen zeggen. Gelukkig werd ik gesteund door mijn teamleider.’

Wat wil je anderen meegeven?

‘Dat de wereld niet zwart-wit is, maar grijs. We willen graag dat alles duidelijk en helder is en dat iedereen zijn eigen plek heeft. Dit is ook wat ouders, schoolleiding, overheid en de maatschappij van ons verwachten. Maar er zijn gewoon situaties waarin dat niet kan of hoort. Soms ga je over de grens of moet je over de grens gaan. Dan komt het aan op je eigen morele kompas: wie ben ik en wat vind ik belangrijk? Hoe ga ik om met deze situatie? Houd ik die af omdat het iets is dat niet hoort, of is het zo belangrijk voor mij of de ander, dat ik vind dat ik er iets mee moet doen?’

Moet je als mentor leerlingen onvoorwaardelijk accepteren?

‘Dat vind ik moeilijk. Ik ben in beginsel iemand die probeert een ander nooit van tevoren af te wijzen (al weet ik dat dit bijna onmogelijk is), maar bepaald gedrag kan ik niet accepteren. Sommige mensen zeggen dan dat je het gedrag afwijst, maar niet de persoon. Maar voor mij loopt dit door elkaar: de persoon uit zich door en met zijn of haar gedrag. Afwijzen van het gedrag is voor een groot gedeelte ook afwijzen van de persoon. Dus ja, ik probeer mensen te accepteren ongeacht wie ze zijn, maar er zitten wel grenzen aan. Dit kan natuurlijk veranderen, want mensen kunnen zich verbeteren.

Respect is iets anders, dat ontvang je door wie je bent en wat je doet. Respect is ook heel persoonlijk: ik respecteer iemand die iets doet wat ik belangrijk vind, maar misschien is dat voor een ander niet belangrijk. Kort gezegd: ik accepteer in beginsel alle mensen en ik respecteer een select groepje.’

Joost van der Meulen

Docent levensbeschouwing en mentor havo bovenbouw op
Het Hooghuis, locatie Titus Brandsmalyceum



**Voor welke leerling
ben jij over een
grens gegaan?**



**‘Ik probeer mensen te
accepteren ongeacht wie
ze zijn, maar er zitten wel
grenzen aan’**



Dietrich Bonhoeffer (4 februari 1906) was een luthers predikant en theoloog. Hij gaf leiding aan de Bekennende Kirche, die zich niet wilde aansluiten bij het naziregime. Bonhoeffer ontwikkelde zich van theoloog naar christen, van christen naar tijdgenoot: geen grote woorden meer, maar bidden en het goede doen. Uiteindelijk is hij wegens verzet tegen de nazi's gearresteerd en op 9 april 1945 in concentratiekamp Flossenbürg geëxecuteerd.

“Misschien is er geen enkel gevoel dat groter geluk geeft dan dat men voor andere mensen iets kan betekenen.”

Dietrich Bonhoeffer

”



Frans Coehorst



A photograph of Chris Voorpostel, a man with curly grey hair and glasses, wearing a purple sweater over a patterned shirt. He is smiling and looking towards a woman with blonde hair whose back is to the camera. They are in a library or bookstore with shelves of books in the background.

Chris Voorpostel



Een kans en nog een kans

*Locatiedirecteur Frans Coehorst en docent
praktijkonderwijs Chris Voorpostel,
Bonhoeffer College, locatie Vlierstraat*

Is het mogelijk om leerlingen onvoorwaardelijk te accepteren?
Frans Coehorst en Chris Voorpostel in gesprek:
‘Accepteren is het tegenovergestelde van “geen grenzen
stellen”.’

Lees verder op de volgende pagina >>

Wat is dat, onvoorwaardelijke acceptatie als pedagogisch begrip?

Frans: 'Ik zie het als onze opdracht om jongeren steeds weer de kans te bieden opnieuw te beginnen. Verbaal en non-verbaal moet de boodschap zijn: ik accepteer jou zoals je bent. Zelfs als je iets beroerds doet, wijs ik je niet af. Als mens accepteer ik je volledig. Dat wil niét zeggen dat ik al je gedrag accepteer. Als je bijvoorbeeld een andere leerling een klap verkoopt, dan hebben we daar op zijn minst een gesprek over, maar daarna beginnen we opnieuw.'

Chris: 'Onvoorwaardelijke acceptatie is ook iets in jezelf. Het onvoorwaardelijke geloof in de leerling; dat er ergens iets zit waarmee je die leerling de andere kant op kan sturen.'

Moet je als docent alle meningen accepteren?

Chris: 'Acceptatie betekent dat je een mening waarin je niet kunt meegaan, niet meteen afwijst. Als klasgenoten bijvoorbeeld een leerling die uit de kast komt, niet meteen accepteren, ga je vanuit nieuwsgierigheid het gesprek aan. Je accepteert de mening van de ander voor het moment en gaat samen kijken waar die mening vandaan komt. "Wat heb je tegen homo's?" Doe je dat niet, dan gaat de deur dicht en ben je de ander kwijt. Bij een leerling met geradicaliseerde ideeën is "dat accepteer ik niet!" het slechtste wat je kunt zeggen. Je probeert de leerling langzamerhand op andere ideeën te brengen. Dat lukt niet in één gesprek.'

Waar liggen de grenzen?

Frans: 'Daar waar de veiligheid van docenten of klasgenoten in gevaar komt. Het gebeurt wel eens dat je moet zeggen: "nu kan het niet meer". Ik denk aan een gevluchte jongen, veel meegemaakt, die bij textiel een collega met een schaar

bedreigde. Toen kon het niet meer. Dat voelde als verlies: het is ons blijkbaar niet gelukt. Je neemt je pedagogische opdracht serieus: je wilt dat kind begeleiden tot een evenwichtige volwassenheid. En dan moet je erkennen dat het ons in dit geval niet lukt.'

Vinden we meer "normaal" dan vroeger?

Chris: 'Soms vraag ik me wel af of we door de dingen die we meemaken, ons kader verschuiven. Worden abnormale dingen gewoon voor ons? Ben ik dingen gewoon gaan vinden waarvan ik niet zou willen dat mijn eigen kinderen ze meemaken?'

Frans: 'Wij schrikken hier niet zo gauw, misschien ook door de doelgroep die we hebben. Maar accepteren is juist het tegenovergestelde van "geen grenzen stellen". Als we geen grenzen stellen, zijn we kinderen aan het verpesten. Maar het moet geen kadaverdiscipline zijn. Het gaat om de grenzen die nodig zijn in de situatie. Die stellen we liefst in overleg met ouders. Jongeren moeten ook ruimte krijgen om te experimenteren en grenzen op te zoeken. Vroeger kon dat makkelijker, nu wordt het al snel gecriminaliseerd. We vinden dingen sneller problematisch. Aan de andere kant moeten we wel laten zien dat bepaald gedrag niét gewoon is en ook echt niét kan, zoals het lastigvallen van ambulancepersoneel.'

Wanneer wordt het echt moeilijk?

Chris: 'Als je persoonlijk gefrustreerd raakt. Als je alles doet en toch met de leerling niet verder komt.'

Frans: 'Dan moet er een collega zijn die zegt: laten we het nog eens vanuit een ander perspectief bekijken. Ik herinner me een leerlingbespreking over een jongere waar veel mee te doen was. We begonnen allemaal iets te vertellen

dat we goed vonden aan deze leerling. Dat hielp, want we keken niet meer door die negatieve bril. Met ouders ben ik overigens wel eerder klaar dan met leerlingen. Een leerling krijgt van mij honderd keer meer krediet, want dat kind is nog in ontwikkeling.'

Zit het geloof in de leerling bij docenten in het bloed?

Frans: 'In de emotie kan een docent zeggen "deze leerling hoort hier niet", om hem vervolgens toch weer een kans te geven. In ons segment, praktijkonderwijs en vmbo, mag je dit element in je houding niet missen. Misschien raak je het af en toe even kwijt, maar het moet er wel zijn.'

Chris: 'Het is een persoonlijk moeten: van mezelf moet ik jou nog een kans geven en je niet afrekenen op wat je gisteren zei en deed. Vanuit dat geloof in die leerling ga ik de relatie aan en samen gaan we verder. "Fijn dat je er weer bent!" Die pedagogische gedrevenheid zit in je.'

**Wanneer stond
jouw oordeel het
zien van de leerling
in de weg?**

Bonhoeffer op het Bonhoeffer

Het Bonhoeffer College is een interconfessionele scholengemeenschap waar leerlingen welkom zijn voor alle vormen van voortgezet onderwijs. Welke kernwaarden van Dietrich Bonhoeffer zijn te herkennen in de identiteit van de school?

- **Streven naar eenheid.** 'Het Bonhoeffer College staat voor een oecumenische gezindheid. Vorming van een eigen identiteit, zorg voor elkaar en visie op het leven zijn belangrijke onderwerpen. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de lessen levensbeschouwing, waar we aandacht besteden aan wereldreligies.'
- **Vooruitstrevende opvattingen over mondige mensen.** 'Wij willen bereiken dat leerlingen zich kritisch en actief bezig houden met normen en waarden en zichzelf ontwikkelen tot mondige wereldburgers.'
- **Grote zorg voor kwetsbare mensen in het bijzonder.** 'Wij leveren zoveel mogelijk onderwijs op maat, waarin alle ruimte is voor persoonlijke ontwikkeling. We verwachten van leerlingen en medewerkers dat zij bereid zijn om hun talenten te geven, anderen te helpen groeien en daarvan met elkaar te genieten.'

Onvoorwaardelijke acceptatie

*“En dan luisteren, overal
luisteren, tot op de grond
der dingen luisteren.”*

”

Etty Hillesum

‘Ik zie het als onze opdracht om jongeren steeds weer de kans te bieden opnieuw te beginnen. Verbaal en non-verbaal moet de boodschap zijn: ik accepteer jou zoals je bent. Zelfs als je iets beroerds doet, wijs ik je niet af. Als mens accepteer ik je volledig. Dat wil niét zeggen dat ik al je gedrag accepteer. Als je bijvoorbeeld een andere leerling een klap verkoopt, dan hebben we daar op zijn minst een gesprek over, maar daarna beginnen we opnieuw.’

(pagina 18)

‘Onvoorwaardelijke acceptatie vind ik moeilijk.

Ik ben in beginsel iemand die probeert een ander nooit van tevoren af te wijzen (al weet ik dat dit bijna onmogelijk is), maar bepaald gedrag kan ik niet accepteren. Sommige mensen zeggen dat je het gedrag afwijst, maar niet de persoon.

Maar voor mij loopt dit door elkaar: de persoon uit zich door en met zijn of haar gedrag. Afwijzen van het gedrag is voor een groot gedeelte ook afwijzen van de persoon. Dus ja, ik probeer mensen te accepteren ongeacht wie ze zijn, maar er zitten wel grenzen aan. Dit kan natuurlijk veranderen, want mensen kunnen zich verbeteren.’

(pagina 14)

Hoeveel ruimte
heb jij om je
leerling te leren
kennen?

Wat vind jij?



Etty Hillesum werd op 15 januari 1914 geboren in een joods-Nederlandse familie. Ze kreeg bekendheid door de publicatie van haar dagboek, 38 jaar nadat zij in de herfst van 1943 in Auschwitz werd vermoord. 'Het verstoorde leven' is een sterk persoonlijk document, dat ook laat zien hoe de anti-joodse maatregelen en deportaties op joden zelf zijn overgekomen.

“Maar daarvoor sluit ik me niet op in deze kamer, God, ik blijf alles onder ogen zien en wil voor niets weglopen en van de ergste misdaden tracht ik iets te begrijpen en te doorgronden. En ik probeer altijd weer de naakte kleine mens op te sporen, die dikwijls niet terug te vinden is midden in de monstrueuze ruïnes van zijn zinloze daden. Ik zit oog in oog met jouw wereld, God, en ik ontvlucht de werkelijkheid niet en ik ben blij je schepping te prijzen, ondanks alles.”

Etty Hillesum



Het verzet van Etty Hillesum

*Maaïke van Gemert, docent
levensbeschouwing op het Etty Hillesum
Lyceum, locatie De Boerhaave*

Waarom wilde de joods-Nederlandse Etty Hillesum tijdens de Tweede Wereldoorlog niet onderduiken? Waarom verzette zij zich tegen goedbedoelde 'ontvoeringspogingen' van vrienden die haar in veiligheid wilden brengen? Die vragen hebben docent Maaïke van Gemert lang beziggehouden. Nu heeft zij daar antwoord op gekregen.

Lees verder op de volgende pagina >>

Amsterdam, begin 1942. Er is een muziekmiddag in het huis van Han Wegerif, de accountant met wie Etty Hillesum een relatie heeft. Onder de gasten zijn Johanna Smelik, een goede vriendin van Etty, en haar vader Klaas, met wie Etty eerder een relatie had. Maar wat doet Klaas hier? Han Wegerif heeft liever geen oude rivalen over de vloer en Klaas heeft weinig interesse in klassieke muziek.

Op een gegeven moment wordt duidelijk wat er achter zit. Vader en dochter slaan toe: Klaas tilt Etty van achteren op en Johanna doet dat van voren. Samen dalen ze met haar de steile trap naar de voordeur af. Buiten staat een taxi te wachten die Etty in veiligheid zal brengen, buiten bereik van de Duitsers. De afdaling verloopt echter niet zonder problemen. Etty verzet zich en zegt met haar zachte stem tegen Johanna: "Dit moet je niet doen." De ontvoerders laten hun plan varen en keren onverrichter zake huiswaarts.

Boezemvriend

De Klaas Smelik uit dit verhaal was letterkundige en een goede bekende van mijn familie. Zijn zoon, ook Klaas genaamd, was de boezemvriend van mijn vader. Van deze Klaas jr. heb ik veel gehoord over het leven van Etty Hillesum. Over haar liefdes, haar treurige dood en hoe Etty's weigering om zich in veiligheid te laten brengen de levens van Klaas senior en Johanna voorgoed heeft getekend. Als docent levensbeschouwing aan de school die Etty's naam draagt, heb ik het altijd als een schone taak gezien om die verhalen door te geven.

De hierboven beschreven ontvoering was niet de enige poging om Etty tot onderduiken over te halen. Klaas junior vertelde ook over een andere poging, nu in het huis van zijn vader: 'Hij hield Etty vast en probeerde haar nogmaals te

overtuigen van het doodsgevaar dat zij liep. Het liep anders dan hij had gehoopt: "Zij maakte zich van mij los en ging op anderhalve meter van mij staan. Zij keek mij aan met een heel vreemde blik en zei: Je begrijpt mij niet."

Delen in het lot

Wat had Klaas senior niet begrepen? Etty wist dat het met de gevangengenomen joden niet goed zou aflopen. Klaas senior had helder uit de doeken gedaan hoezeer de Duitsers in Polen al aan het experimenteren waren met massavernietiging van joden. Waar vele anderen nog geloofden dat het mee zou vallen, had hij daar als oud-journalist een helder beeld van. En toch bleef Etty weigeren om onder te duiken: zij wilde 'het lot van haar volk delen'.

Maar waarom zou je willoos een zinloze dood tegemoet gaan? Zelf heb ik het nooit begrepen. En als ik dit verhaal in de klas vertel, is ook van het gezicht van mijn leerlingen de vertwijfeling af te lezen. Vertwijfeling die nog in het niet valt bij wat Klaas senior en Johanna moeten hebben gevoeld.

Toch in verzet

Groot was dan ook mijn enthousiasme toen Bettine Siertsema onlangs aanwijzingen vond dat Etty wel degelijk tegen de onderdrukker in verzet is gekomen. Siertsema is een literatuurwetenschapper gespecialiseerd in holocaustgeschiedenissen. Zij las in de memoires van Ies Spetter, een vriend van Etty, het volgende: "Samen met een vriendin, Mr. Hillesum," (Etty had rechten gestudeerd en werd graag bij haar titel genoemd) "slaagde ik erin enkele kinderen uit het kamp te smokkelen. Mijn vrouw ging ze daar halen en bezorgde ze verder."

Dat Etty hier in haar dagboeken zelf niet over heeft geschreven, is wel te begrijpen. Het “kamp” waar het over gaat, is Westerbork. Etty werkte daar toen bij de Joodse Raad. Het gevaar dat informatie zou uitlekken, was veel te groot. Levens zouden gevaar lopen.

Het tragische is dat Klaas junior in 1985 al pogingen heeft gedaan om in contact te komen met Ies Spetter, die ondertussen naar de VS was verhuisd. Tot zijn grote spijt is dit destijds niet gelukt. Waren de memoires van Spetter toen bekend geworden, dan was het allemaal toch een ander verhaal geweest. Dan hadden Klaas senior, Johanna, mijn leerlingen én ik begrepen dat Etty zich wel degelijk had verzet tegen de onderdrukker. Waar ze voor haarzelf geen uitzonderingspositie wilde, zorgde ze hier voor anderen wel voor.

De “naakte kleine mens”

Of doet het er misschien niet toe? Gaat het sec om de teksten die Etty heeft achtergelaten?

We gebruiken haar quotes ter illustratie van onze onderwijsvisie en onze missie een tolerante en open school te zijn. Zo gaat dat met naamgevers en voorbeeldfiguren.

Daarmee doen we geen recht aan de persoon die iemand was: aan de onmacht, de twijfel en de rafelrandjes. Natuurlijk was Etty Hillesum ruimdenkend, idealistisch en begripvol. Natuurlijk mogen we haar teksten gebruiken ter inspiratie en aanmoediging. Maar als dat het enige is wat we overhouden aan Etty als persoon, dan doen we iedereen tekort. Ik ben blij dat we, al is het ruim driekwart eeuw later, een iets breder beeld hebben gekregen van de vrouw die Etty Hillesum was. Zien wij de “naakte kleine mens” in onze wereld nog? In de klas? In haar? In onszelf?

Maaïke van Gemert

Docent levensbeschouwing op het Etty Hillesum Lyceum, locatie De Boerhaave



Zien wij de
“naakte kleine
mens” in onze
wereld nog?
In de klas?
In haar?
In onszelf?

Bronnen

Smelik, KAD (2019), *Flarden van gesprekken*.
Oud-Turnhout: uitgeverij Gompel & Svacina Hillesum,
E (2012), *Het werk*. Amsterdam: uitgeverij Balans
Siertsema, B (2018), *Eerste Nederlandse getuigenissen
van de Holocaust*. Hilversum: uitgeverij Verbum.



Titus Brandsma (23 februari 1881) was een Nederlandse pater karmeliet, hoogleraar en publicist. Als sterk maatschappelijk betrokken priester nam hij initiatieven op het gebied van de katholieke emancipatie, het katholieke onderwijs en de journalistiek (persvrijheid). Hij verzette zich tegen het nazisme, werd gearresteerd en is op 26 juli 1942 in concentratiekamp Dachau gestorven.

“Wij zijn niet geroepen om, in het openbaar levend, grootse, opvallende en druk besproken dingen te doen. [...] Maar het is wel onze plicht, de gewone dingen op grootse wijze te doen, dat wil zeggen: met een zuivere intentie en de inzet van heel de persoonlijkheid.”

”

Titus Brandsma



‘Als het goede maar gebeurt’

*Tom Brocks, rector Het Hooghuis,
locatie Titus Brandsmalyceum*

Voor Tom Brocks is Titus Brandsma méér dan de naamgever van de school waarvan hij rector is. In de loop der jaren is de karmeliet een bron van inspiratie geworden.

Lees verder op de volgende pagina >>

‘Voor ik op deze school kwam werken, kende ik Titus Brandsma zoals veel mensen hem zullen kennen: als de verzetsheld en de voorvechter van de persvrijheid uit de geschiedenisboekjes. Ook kwam ik zijn naam tegen bij organisaties in Oss die naar hem genoemd zijn: een scoutinggroep, een parochie, een school. Op die school werk ik inmiddels alweer twaalf jaar. En hoewel ik echt niet de hele dag zijn uitspraken loop te citeren, is Titus voor mij wel een bron van inspiratie geworden.

Onvoorwaardelijke aandacht

Wat me bijvoorbeeld aanspreekt, is de onvoorwaardelijke aandacht die hij had voor anderen. Titus was niet de afstandelijke hoogleraar, maar een vriendelijk mens, die wilde weten wie zijn studenten waren en wat hen interesseerde. Daar probeerde hij bij aan te sluiten. Vanuit die grondgedachte geven wij op het Titus Brandsmalyceum ook ons onderwijs vorm. Al zijn we nog zo druk in de weer met kennisdoelen - ons vertrekpunt is wie je bënt.

Groter worden door jezelf te zijn

Onze slogan luidt ook “Groter door jezelf te zijn” – dat is een variant op een uitspraak van Titus. Eigenheid zit opgesloten in ons DNA. We willen iedereen laten ervaren dat hij of zij van waarde is. Pas als je jezelf kunt zijn, ontstaat er ruimte om te groeien. Een andere uitspraak van Titus die je bij ons op school tegenkomt, is “Kennis is maar de helft”. Dat is de titel van ons schoolplan. Ik vind het mooi dat Titus met deze woorden in 1931 al aandacht vroeg voor het belang van brede vorming in het onderwijs. Negentig jaar later is dat nog net zo actueel als toen.

Kennis is maar de helft

Persoonlijk heb ik veel steun aan de uitspraak van Titus dat we geen “grootse, druk besproken dingen” moeten doen, maar “gewone dingen, en die op grootse wijze”. We zijn in het onderwijs vaak geneigd onszelf voorbij te lopen. Deze uitspraak geeft me rust. We hoeven op school geen radicale vernieuwingen in te zetten. We benutten de veranderingen die van onderop komen en die passen we organisch in. Geen grootse dingen, maar de gewone dingen op grootse wijze.

Als het goede maar gebeurt

“Als het goede maar gebeurt.” Ook dat zijn woorden van Titus die me houvast geven. Op school maak je regelmatig spannende en verdrietige gebeurtenissen mee. Ik heb bijvoorbeeld in mijn carrière al vier gevallen van zelfdoding meegemaakt. Deze woorden helpen me in dergelijke situaties te besluiten wat ik moet doen: het geeft niet hoe, waar, wanneer of door wie, áls het goede maar gebeurt. En dat is in dit geval: de school stilzetten om aandacht te geven aan het verdriet. Dan moet alles maar even wijken. Het is een bijna mystieke vraag: plaatsen we het goede onvoorwaardelijk voorop? En wat is dat goede dan? Dat zet me aan het denken.’

Tom Brocks

Rector Het Hooghuis,
locatie Titus Brandsmalyceum

**‘Al zijn we nog zo druk in de
weer met kennisdoelen - ons
vertrekpunt is wie je bént’**



Etty Hillesum werd op 15 januari 1914 geboren in een joods-Nederlandse familie. Ze kreeg bekendheid door de publicatie van haar dagboek, 38 jaar nadat zij in de herfst van 1943 in Auschwitz werd vermoord. 'Het verstoorde leven' is een sterk persoonlijk document, dat ook laat zien hoe de anti-joodse maatregelen en deportaties op joden zelf zijn overgekomen.

“De omstandigheden, de goede en de slechte, moet men aanvaarden, wat niet belemmert dat men zijn leven eraan kan wijden de slechte te verbeteren.”

”

Etty Hillesum



Niet van gisteren

Trijnie van der Wolde is groepsdocent vmbo bij het Etty Hillesum Lyceum, locatie Het Stormink

Je zult maar veertien jaar zijn en met een wildvreemde moeten corresponderen over een oorlog die een eeuwigheid achter je ligt. Voor de tweedeklassers van Trijnie van der Wolde maakt een brievenproject de vertaalslag van abstracte getallen naar een geschiedenis van gewone mensen die slachtoffer zijn geworden van een dictatuur.

Lees verder op de volgende pagina >>

“Marokkaanse jongeren voetballen met vier-mei-kransen”, kopten landelijke dagbladen in 2003. Er was verontwaardiging alom over leuzen als “joden moeten we doden” en “we hebben niks met de dooien.” De opwinding was groot en de angst onder joodse ouderen groeide met de dag.

Deze gebeurtenis was voor het Joods Maatschappelijk Werk aanleiding om een educatief programma te bedenken dat een brug zou kunnen slaan tussen generaties en culturen. Dit werd het brievenproject “Niet van gisteren”. Het idee was een dialoog tot stand te brengen via mailuitwisseling tussen joodse overlevenden van de Tweede Wereldoorlog en scholieren.

Tegenzin

Sinds 2007 doet een tweede klas vmbo basis van Het Stormink in Deventer mee aan dit project. Ze schrijven in duo's met een onbekende overlevende. Dit is wel sneller opgeschreven dan uitgevoerd. Ga maar na: je bent tussen de dertien en vijftien jaar oud en je moet gaan corresponderen met een wildvreemde over een oorlog die al een eeuwigheid achter je ligt. Als je niet in Nederland bent geboren, heb je er al helemaal niets mee; dan is het jouw oorlog niet. Aanvankelijk reageren leerlingen dus met tegenzin. “Schrijven mevrouw, met ouwe mensen, over de oorlog? En dat moeten we leuk vinden? Kunt u niet wat anders bedenken? Bovendien: waarom moeten we dat weten, al die geschiedenis van vroeger?” Meestal geef ik dan een vaag antwoord, want tijdens de schrijverij vindt er vanzelf een kanteling in dit denken plaats. Leerlingen kijken uit naar de antwoorden op hun, vaak moeizaam geformuleerde, vragen. Brieven worden met aandacht gelezen en weer wordt er gezwoegd op nieuwe brieven.

Een 6 met 6 nullen

Zoals het een goed project betaamt, roept het meer vragen op dan het antwoorden geeft. Leerlingen zien de wreedheid en willekeur ten aanzien van onschuldige mensen en begrijpen daar helemaal niets van. Het “waarom” is niet van de lucht. Het brievenproject weet de vertaalslag te maken van een abstract getal (een 6 met 6 nullen erachter, zegt leerlingen die niet op een nul meer of minder kijken weinig) naar een concreet niveau. Het gaat over een geschiedenis van gewone mensen, mensen die slachtoffer zijn geworden van een dictatuur. Mensen die na de oorlog hun leven weer op moeten pakken. Hoe deden ze dat dan?, vragen leerlingen zich af. Hoe kan dat als je zoveel ellende en verdriet hebt meegemaakt?

Verdriet

Als de schrijverij achter de rug is, gaan we naar Amsterdam en ontmoeten in de Hollandsche Schouwburg “de ouderen”. Leerlingen hebben geschreven met onbekenden en zijn bloednieuwsgierig naar de personen van vlees en bloed die achter deze brieven schuilgaan. Tijdens deze ontmoeting vloeien vaak tranen omdat veel ouderen daar voor het laatst hun ouders, vrienden of familie hebben gezien. Leerlingen gaan heel integer om met dit verdriet; bij zaken als deze horen tranen. Daarna ontvangen alle schrijvers een boekje waarin de hele correspondentie is verrat. Er ontstaan geanimeerde gesprekken tussen jong en oud en er is een aandacht waar je als docent acuut jaloers op wordt. We leggen gezamenlijk bloemen bij het monument van de schouwburg.

Tijdens de lessen handvaardigheid maken de leerlingen een onderduikhuis voor “hun” oudere waarin ze teksten verwerken uit de geschreven brieven. De ouders komen deze huizen bekijken tijdens de afsluiting van het project op onze school waarin we de joodse kinderen uit Deventer herdenken die in de oorlog vermoord zijn.

Onze leerlingen weten nu waarom ze dit moeten weten.

Trijnie van der Wolde

Groepsdocent vmbo bij het Etty Hillesum Lyceum,
locatie Het Stormink



‘Leerlingen hebben geschreven met onbekenden en zijn bloednieuwsgierig naar de personen van vlees en bloed die achter deze brieven schuilgaan.’

Wat zou jij doen als...?

*“We moeten het aandurven
aanvechtbare dingen te
zeggen, als daardoor de vitale
vragen maar aan bod komen.”*

Dietrich Bonhoeffer

Dilemma: Achmed

Achmed is een zwakke en kwetsbare leerling op onze school. Een paar jaar geleden is hij met zijn hele familie als vluchteling naar Nederland gekomen. Alle familieleden hebben inmiddels een verblijfsvergunning. Achmed was een schoolverlater en ons advies aan hem en aan zijn ouders was: ga via stage naar een baan in een beschermde werkomgeving. De vader van Achmed vond echter dat hij naar de entreeopleiding van het roc moest.

Zijn begeleiders op school zagen dit helemaal niet zitten en wisten ‘zeker’ dat Achmed er op het roc aan onderdoor zou gaan. Achmed zelf wilde ook niet naar het roc, hij was er uitermate bang voor. Om een lang verhaal kort te maken: uiteindelijk hebben we meegewerkt aan een overstap naar het roc, terwijl wij van mening zijn dat dit niet goed was voor Achmed.

Dilemma: Charley

In de eerste jaren na het van kracht worden van de Wet Passend onderwijs speelde het volgende dilemma:

Eigenlijk vind ik dat Charley beter af is in het vso. Maar als ik haar doorverwijs, kost dat onze school meer dan €10.000,- per jaar dat zij in het vso zit. Dat kunnen we eigenlijk niet betalen: het gaat ten koste van de formatie die wij zelf hard nodig hebben. Hoe dringend is het? Lukt het met wat extra aandacht ook bij ons op school?

**Wat is jouw dilemma?
En heb jij dan ook een
inspirerende, richtinggevende
inspiratiebron?**

Dilemma: Okko

Okko is door een docent voor de derde keer de klas uitgestuurd. In zo'n geval bellen wij altijd naar de ouders/verzorgers. Maar bij een eerdere soortgelijke situatie heb ik Okko gesproken. Hij vertelde dat zijn vader hem vaak fysiek aanpakt; zeker als er op school iets gebeurd is en wij vervolgens naar huis bellen. In overleg met een collega besluit ik toch maar niet te bellen.



Deel jouw verhaal!

carmel.nl/specials/vertel



Wie ken
je dan?

carmel
stichting carmelcollege ● ● ●